

P. Gyéressy Ágoston O. S. P.:

Eucharisztikus művészetünk

I. Magyar kelyhek

A magyarság vallásos érzésének mélységeit éppúgy megihlette a titokzatosan köztünk maradó Szeretet édes csodája, mint bármely más nemzetét. Bizonyosság rá oltári-szentségi énekeink tündöklően gazdag és ékes dallamsora vagy akár Kodály Zoltán öt Tantum ergoja. S a világirodalomban is keresni kellene Prohászka Ottokár eucharisztikus írásainál bensőségesebb, áhitatosabb és tüzetesebb vallomásokat. E kis tanulmányban csak a képzőművészetek felé fordul figyelmünk. Művészet-történetük jelentős része kétségbevonhatatlanul dokumentálja a magyar teremtő géniusz mélységes hódolatát a legédesebb Misztérium előtt. Hisz Őt őrzik ezer éve féltő szeretettel legszebb templomaink, remekbe-faragott oltáraink s világhírű kelyheink.

*

A leghamarább virágzásba borult magyar ötvös-művészet románstíliú kelyheiből egy sem maradt ránk. Csak történelmi följegyzések őrizték meg árpádkori székesegyházaink egykor dús felszerelésének mesés hírét, hogy csak egyet említsünk: 1276-ban Csák Péter a veszprémi kincstárból gyöngyökkel és drágakövekkel kirakott tizenöt színarany és hús színezüst kelyhet rabolt el többek között. (Gerevich Tibor: Magyarország románkori emlékei, 1938, Budapest, 244. l.)

Gótikus kelyheink aránylag szép számban maradtak fenn. A budavári koronázó templom (1350?), a győri székesegyház (1425?), az esztergomi bazilika (1450?), a pannonhalmi főapátság (1482), a nemzeti múzeum (14. sz.), az iparművészeti múzeum (16. sz.), a gyöngyösi Szent Bertalan-templom (15.—16. sz.)... nem egy darabját őrzi középkori ötvösségünk remekeinek. E karcsú kelyhek — előbbi korok primitív formáival szemben — már világosan és arányosan tagolják a három főrészt: a kupát, a gombot és a talpat, melyeket pazar bőséggel borít a sodronyománc, a Jézus életét bemutató relief, sőt a gótikus díszű fiatornyocskákba zsúfolt szentek egész serege. Legcsodálatosabb darabja e művészetnek a Suky Benedek, erdélyi nemes által készítettett s a 15. század közepéről származó aranyozott ezüst misekehely: Hatkarélyos talpa áttört díszítésű. A talpperem felületén latin minuszkulás felirat. Áttört talpsávja szőlőindás díszítésű. A karélyok sarkaiban levő kápolnácskában szentek ülő kis alakjai vannak elhelyezve. A talpmező hat cikkelyének egyikében háromágú koronából kinövő farkasfejes címer. A többi öt mezőben váltakozva kék és zöld alapon fehérvirágos sodronyománc. A láb felső részén hasonló díszítmény. Az övpárkányt fiálék közé fogott hat számárhátives fülke helyettesíti, benne szentek félalakos figurái. A hatszögű szár csúcsíves fülkéiben szentek szobrocskái. Sodronyománcos és rozettás sávokkal hat részre osztott gombján gót kápolnácskákban Jézus, Mária és angyalok alakjai láthatók. Kosarának alsó részén sodronyománcos díszítmény. Felette sodronyománcos csegelyek közt kézománcos alapon az angyali üdvözlet, a három királyok imádása, a trónon ülő Madonna, a Kálvária jele, a Pietà és a feltámadt Krisztus félalakját tartó két angyal lapos domborműve van alkalmazva. E fölött latin felirat az adományozó nevével. Kosarát hármasszelekből álló párta koronázza. — Egy különösen szép gótikus szentségtartóról is meg kell itt emlékeznünk, a

16. század elejéről, jelenleg a győri székesegyház büszkesége: Hosszúkás talpa csúcsbafutó, hatkarélyos. Szárba hajló felső lapján vésett vonalas rajzban Alexandriai Szent Katalin, Assisi Szent Ferenc stigmatizációja, Szent Anna, karján Jézus, oldalánál Mária, Szent István vértanú, Szent Miklós mirai püspök és Szent Kristóf a gyermek Jézussal. Nodusa hármasszelekből áll. A tölcserésen kinövő négyzetes testet négy oszlop három baldachinos fülkére osztja. A két szélesebb Szent Klára és Szent Orsolya szobra, a középső nagy fülkében pedig a kerek, lombdíszítésű Szentségsátor áll. A középrész fölött gazdag oromzatos és hajlott fiálés, hosszúkás, hatszögű baldachin emelkedik, melyből emeletes, toronyalakú baldachin nő ki, benne a Patrona Hungariae koronával és jogarral díszített alakja. Előtte magyarországi Szent Erzsébet földön ülő koldussal. A felső tornyos baldachin alatt a töviskoszorús Krisztus, előtte térdeplő angyal kehellyel. A talp peremén vésett vonalas felírás: O Mater Dei memento mei! és kétszer beütött megfej-tetlen ötvösjegy.

A reneszánsz kehely a roskadásig dekorált gót kelyhekkel szemben visszatér a nemesen egyszerű formákhoz. Klasszikus eredetéhez híven dús szövevényű indadíszek helyett akantusz levelek s puttók ékítik széles törzsét (1522. Győri székesegyház).

A barokk kehely felvonultatja e lázas, szertelen, forradalmi stílus minden alkotóelemét: szeszélyesen, nyugtalanul hajlítja, tördeli a vonalakat, a formákat, valósággal építészeti tagolja a talpat, a szárat, a kosarat, mint pl. a Mária Terézia által 1744-ben gróf Erdődy Gábor Antal egri püspöknek adományozott kelyhen.

A rokokó kelyhek dekoratív pompája még pazarabb. Túlfinomult, karcsúvonalú kartusok, voluták, rocaille-ok tékozló bőségben, igazi francia könnyedséggel, izléssel és eleganciával bővölik el a szemlélőt (Iparművészeti Múzeum, 1750?). Egyik kiváló művésze e kelyheknek Szilassy János löcsei ötvösmester. Az egri ferencesek templomában van egy finom monstranciája is: Talpa hullámos szélű. Boltozatos lábán négy kartusban egy-egy ovális medailon, Mária életéből vett jele-nettel. Szárán pálmalevélszerű dísz, gombja csigás váza-alak. A Szentségházat festett zománckvirágkoszorú övezi, benne jelenetek Krisztus életéből, körben fehér ékkövek. A koszorút övező kartuson két térdeplő, festett-zománccos angyal, fent a Szentleket jelképező galamb fölött három tojásidomú zománckép között az Atyaisten alakját láthatjuk. Talpán a rendelésre vonatkozó latin felirat. Löcsei hitelesítő bélyeggel és I. S. (Szilassy János) mesterjeggyel, 1752 körül.

Klasszikus és egyéb történelmi stílusokat lelketlenül és minden művészi érzék nélkül utánzó neokelyhek ismertetését szándékosan mellőzve (19. sz.), századunkban az egyházművészet is — hosszas tapogatózás és céltalan botorkálás után végre magára talál s a mai világ egyszerű és nagyvonalú formanyelvén is ki tudja fejezni örök gondolatait. XII. Pius „Mediator Dei et hominum” enciklikájában a legkegyelmesebben buzdítja művészeinket: „Nem szabad előítéletből és általánosságban megvetni és lebecsülni a modernebb stílust és formákat, amelyek inkább is illenek a ma használatos anyagokhoz; másfelől viszont nem szabad túlzásokba sem esni... Ezeket az elveket figyelembe véve

azonban semmiképen sem szabad gátat szabni a mai idők művészetének, amely a szent helyeket és szertartásokat akarja kellő tisztelettel szolgálni. Járuljon csak hozzá a mai művészet is ahhoz az évszázados istendicsérethez, amellyel a legnagyobb lángelmék hódoltak az Úrnak. E mellett azonban lelkiismeretünk szavára hallgatva, sajnálkozásunkat és rosszaságunkat fejezzük ki az olyan műalkotások és az olyan stílus fölött, amelyet egyesek mostanában igyekeznek divatba hozni és amely sokkal inkább az igazi művészet megrontásának és eltorzításának nevezhető, sérti a keresztény mértékudást és áhitatót és bántja az igazi vallásos lelkiületet. Meg kell tiltani, hogy ilyen alkotások bekerüljenek a templomokba és ha bekerültek, el kell onnan távolítani őket, mintahogyan egyáltalán mindent ki kell küszöbölni, ami sérti a hely szentségét." (C. I. C. Can. 1178.) Ez — mellesleg — a giccsek borzalmas áradatának is szól, melyben valóságos fuldokolnak templomaink. De Megyer-Meyer Antal ötvösművészete a legteljesebb mértékben megfelel a Szentatya kívánalmainak. A Képzőművészeti Főiskolának egykori rektora, s az iparművészeti tanszéknek húsz évig tanára, Európát járt művész, művészete mégis tösgyökeresen magyar és modern, új iskolát, stílust jelent: ősi népművészetünk virág- és irda motívumainak csillogó, dús fantáziával átszőtt újrahangolását. 1922-ben nyeri el az állami nagy aranyérmét, külföldön három Grand Prix-t: Monzában (1923), Barcelonában (1928), Milánóban (1939), hogy a kisebbekről ne is szóljunk. A magyar egyházi ötvösművészetben valóságos forradalmat jelentenek remekbékészült kelyhei, monstranciái, cibóriumai: Esztergom (Kincstár), Pécs (Egyetem), Győr (Püspökség), Kiskunfélegyháza, Székesfehérvár, Cegléd, Budapest (az Eucharisztikus Kongresszus hatalmas Szentségtartója)... de még Svájc, Olaszország, Amerika is őrzi egy-egy darabját kiváló művészetének.

*

II. Magyar oltárok következnek.

„Itt (Márianosztrán) társalgott (Nagy Lajos) a nagytudású és szentéletű pálosokkal. Capistránói Szent János állapította meg róluk 100 évvel később, hogy ha valaki szenteket akar látni, menjen Márianosztrára.”

—o—

„A 300 év előtről hajlékot kért magának pemcsak a már pusztuló és elpusztított pálosok öt és fél évszázados tudománya, művészete, Mária-tisztelete és liturgiája, de a diadalmas katolikus megújulás eszmevilága is.”

FELVÉTEL A PÁLOS RENDBE.

A Magyar Pálos Rend most visszacapott 700 éves bölcsőjében, a Pécs feletti csodaszép Szent Jakab-hegy tetején áll a pálos újoncház. Itt történik a pálos újoncok kiképzése. Felvételüket kérhetik érettségizett ifjak és érettségi nélkül is segítő testvérnek. A felvételi kérelemhez felvételt kérők csatolják: iskolai bizonyítványukat, keresztlevelüket, bérmalevelüket, anyakönyvi kivonatukat, rövid életrajzot, és ha kiskorúak, szülői beleegyezést. A felvételi kérelmet Pálosrend Vezetősége, Budapest, XI., Pálos Kolostor címre küldjék.

Mi történt Fatimában?

Újabb találkozás a Szent Szűzzel.

Június 13-ára kellett a három kis pástorgyermeknek a völgykatlanba menni, ahogy a Jelenés meghagyta nekik. Ekkorra már eléggé híre ment az első jelenésnek. Most már vagy ötvenen el is kísérték a gyermekeket a jelenés helyére.

A jelenés helyén a gyermekek letérdeltek és imádkozták a rózsafüzért. Egyszerre egy villanás jelezte, hogy jön az Úrnő. A jelenlétük nem vették le szemüket a gyermekekről, de a jelenésből semmit sem láttak s az Úrnővel való beszélgetésből sem hallottak semmit.

Tíz percig tartott a jelenés.

Lúcia felbátorodva az Úrnő jóságán, megkérdezte:

— Mi akarsz tőlem?

Az Úrnő erre lelkére kötötte, hogy gyakrabban imádkozzák a rózsafüzért és minden tízed után a következő fohászt mondják:

„Ó, Jézusom, bocsásd meg bűneinket, ments meg minket a pokol tüzétől, vidd a mennybe a lelkeket, különösen azokat, akik leginkább rászorulnak Irgalmadra.”

Lúciától azt kívánta még, hogy tanuljon meg olvasni, ő pedig egy betegért könyörgött az Úrnőhöz.

— Térjen meg s még ebben az évben meggyógyul — válaszolta az Úrnő.

Egy titkot bízott még a gyermekekre, amit minden kíváncsiság ellenére hűségesen megőriztek.

Lúcia kérte még, hogy vigye mindhármukat magával az égbe. Amire az Úrnő így felelt:

— Igen, én hamarosan eljövök Jácintáért és Franciscoért, neked azonban még hosszabb ideig kell itt maradnod. Jézus azt akarja, hogy megismertess és megszeretess az emberekkel.

Lúcia elsomorodott:

— Nekem tehát egyedül kell itt maradnom a világban?

— Ó, nem, leányom! Én sohasem hagylak el. Az én szeplőtelen Szívem lesz menedéked s az Istenhez vezető biztos utad.

„E szavaknál az Istenanya kitérte kezét és másodízben sugározta a gyermekekre azt a titokzatos, erős világosságot, melyben mint fényfolyamban, Istenbe merülve látták magukat. Francisco és Jácintát még külön egy fénynyaláb fogta körül, ami a földről az égig ért. Lúcia aztán olyan fénykévében látta magát, amely szétterült a földön.

A Jelenés jobb kezében egy töviskoszorús szívet láttak. Ebből megértették a gyermekék, hogy az a Szűzanya szeplőtelen Szíve, melyet a világ bűnei véresre sebeztek s ezek a bűnök engesztelését és elégtételt kívánnak.”

Az ördög incselkedik.

Az újabb találkozás híre ment az egész vidéken. Sokan képzelődésnek tartották az egész dolgot, még a fatimai plébános is. Lúcia anyja szeretett volna véget vetni az egész ügynek, azért a plébánoshoz vitte a gyermekeket. A plébános barátságosan fogadta őket. Aprólékosan kihallgatta őket s mindenáron ellentmondásba igyekezett keverni őket, ami azonban sehogy sem sikerült.

Lúciát azonban mélyen megrendítette egy megjegyzésével: „Nem valószínű, hogy égi eredetű a dolog, — mondotta — mert az Isten üzeneteit mindig közölni kell a lelkipáterrel vagy a gyóntatóval. Az ördög incselkedése is lehet az egész... Majd a jövő fogja megmutatni, miként vélekedjünk.”

— Nem, a gonoszlélek nem lehetett. A gonoszlélek a föld alatt, a pokolban lakik. És az Úrnő azonban gyönyörű volt és láttuk, hogy visszazállt az égbe — okoskodott a kis Jácinta.

A jövő dönti el, hogy valóban égi tünemény volt-e a jelenés.

P. Csellár Jenő O. S. P.